

ΣΥΓΚΕΝΤΡΟΠΟΙΗΣΗ &

ΣΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΗΣ COVID19

ΟΙ ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΦΑΓΗΤΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ/ΕΣ ΣΕ ΑΥΤΕΣ

Πάνω από ένα χρόνο τώρα, το φαινόμενο της «πανδημίας» σε παγκόσμιο επίπεδο έχει αποτελέσει το πλαίσιο νοσηματοδότησης του τρόπου με τον οποίο τα κράτη, ως εγγυητές της αναπαραγωγής της σχέσης κεφάλαιο, διαχειρίζονται την καπιταλιστική κρίση. Αντιλαμβανόμαστε, δηλαδή, τις επιμέρους θανατοστατιστικές, τα γενικά ή «στοχευμένα» λοκντάουν, τους περιορισμούς στο δημόσιο χώρο, τους όρους μετακίνησης, την απαγόρευση κυκλοφορίας κ.λπ. ως μέτρα που περισσότερο εξηγούν πώς τα κράτη αντιμετωπίζουν την κρίση, παρά την «πανδημία» καθεαυτή. Τα καπιταλιστικά κράτη βρίσκονται εν μέσω μιας βαθιάς αναδιάρθρωσης. Μιας αναδιάρθρωσης που, όπως έχουμε ξαναπεί, αφορά ταυτόχρονα την παραγωγική διαδικασία και την αναπαραγωγή της εργατικής τάξης. Αφορά δηλαδή αφενός το αντικείμενο στο οποίο δουλεύουμε, τα μέσα με τα οποία δουλεύουμε, τον κοινωνικά αναγκαίο χρόνο εργασίας και ταυτόχρονα έχει να κάνει με το τι μπορούμε και υπηρεσίες καταναλώνουμε, πως σχετιζόμαστε μεταξύ μας, αν και πως αγγιζόμαστε, τη σχέση με το σώμα μας, τον εαυτό μας και τα συναισθήματά μας. Όψεις αυτής της διαδικασίας είναι τόσο το αν και πόσο τα αφεντικά μάς βγάλαν σε αναστολή

το προηγούμενο διάστημα, όσο και σε ποιο βαθμό όλων αυτών τον χρόνο καταναλώσαμε "Netflix και delivery".

Η καπιταλιστική αναδιάρθρωση αναδιαμορφώνει τόσο το σταθερό όσο και το μεταβλητό κεφάλαιο και κάθε αλλαγή στην φύση εργασίας συνδυάζεται με την παραγωγή μιας νέας εργατικής υποκειμενικότητας και μιας νέας προλεταριακής φιγούρας. Σ' αυτό το κείμενο θα προσπαθήσουμε να σκιαγραφήσουμε ένα σημείο αυτής της αναδιάρθρωσης. Θα δούμε συνοπτικά πώς τα περιοριστικά μέτρα ελέω covid19 διαμόρφωσαν τους όρους κρίσης και συγκεντροποίησης κεφαλαίου στο χώρο της εστίασης και της ταχυδιανομής φαγητού, και πώς η ψηφιοποίηση του κλάδου συνεπάγεται την ένταση του ελέγχου πάνω στην ζωντανή εργασία και την αναδιάρθρωση των εργατικών υποκειμένων που κινούνται εντός της.

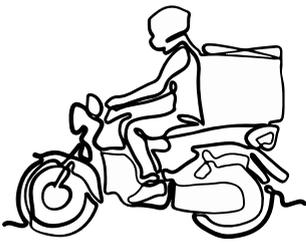
Η κοινωνική στάση "Netflix και delivery" που προαναφέραμε, όσο κι αν επιχειρήθηκε να παρουσιαστεί ως «τρόπος να την παλέψουμε στην καρντίνα» δεν ήταν παρά αναπόσπα-

στο τμήμα του ζόφου της. Σίγουρα δεν μιλάμε για καμιά πρωτόγνωρη συνήθεια. Ωστόσο ο υποχρεωτικός εγκλεισμός στο σπίτι και η προώθηση της γενικευμένης ψηφιακής μεσολάβησης των κοινωνικών δραστηριοτήτων έδωσε μια πρωτοφανή ώθηση και ανάπτυξη στο φαινόμενο. Για παράδειγμα, η παραπάνω πλατφόρμα ταινιών και σειρών ανακοίνωσε πως το πρώτο τρίμηνο του 2020, την περίοδο δηλαδή που παίρνονταν τα πρώτα περιοριστικά μέτρα σε παγκόσμια κλίμακα, απέκτησε 16 εκατομμύρια νέους συνδρομητές, φτάνοντας συνολικά στους 183 εκατομμύρια¹. Και ενώ έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ο τρόπος που αναδιάρθρώνεται η βιομηχανία του θεάματος τα τελευταία χρόνια, σημείο της οποίας είναι και το πέρασμα από τη μαζική στην εξατομικευμένη κατανάλωση του προϊόντος μέσα από τις ολοένα περισσότερες πλατφόρμες, εμείς θα εστιάσουμε στο άλλο σκέλος του ζόφου.

Το προηγούμενο διάστημα και μέσα από τις σελίδες αυτού του περιοδικού είχαμε αναφερθεί διεξοδικά στον τρόπο που η εγχώρια μικρομεσαία επιχειρηματικότητα την δεκαετία 2010-2020 κατευθύνθηκε με μια σειρά από κρατικές ρυθμίσεις και διευκολύνσεις στην (εντονότερη από την ήδη υπάρχουσα) επένδυση στο τομέα του λιανεμπορίου και της εστίασης/τουρισμού. Όσον αφορά τον τελευταίο κλάδο ειδικά είχαμε αναφέρει:

«Η εστίαση/τουρισμός συμμετείχε στο ετήσιο ΑΕΠ του 2019 με 25% και αναδείχθηκε για μια ακόμα χρονιά ο "εθνικός πρωταθλητής της ελληνικής οικονομίας". Από το σύνολο των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, τουλάχιστον το 13% αποτελεί εστιατόριο – καφέ – τουριστικό κατάλυμα κ.λπ. Όσον αφορά το ποσοστό της σύγχρονης εργατικής τάξης που δουλεύει στα γνωστά αυτά κότεργα, αυτό αποτελεί τουλάχιστον το 16% του συνόλου, με έναν χαρακτήρα έντονης κινητικότητας και εποχιακότητας. Για την ακρίβεια ο κλάδος της εστίασης/τουρισμού απομυζεί (επίσημα) τη ζωντανή εργασία 285.333 εργατών/τριών. Και ανεπίσημα πολλών περισσότερων»².

Το σύνολο των επιχειρήσεων της εστίασης πανελλαδικά υπολογίζεται περίπου στις 80.000 για τις οποίες, ο πρόεδρος της ΓΣΕΒΕΕ προειδοποιούσε πρόσφατα ότι οι μισές απειλούνται με λουκέτο λόγω των λοκντάουν³. Μπορεί η εκτίμηση να είναι παραφουσκωμένη μιας και η κλάμα είναι μέρος του μικρομεσαίου συνδικαλισμού των αφεντικών, παρόλα αυτά είναι γεγονός ότι ένας διόλου ευκαταφρόνητος αριθμός επιχειρήσεων εστίασης έχουν κλείσει ή αναμένεται να κλείσουν το επόμενο διάστημα. Όλη αυτή την περίοδο, αν τα εν λόγω αφεντικά δεν επέλεξαν να βγουν σε αναστολή, ο μόνος τρόπος να διατηρήσουν το τζίρο τους ήταν

ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

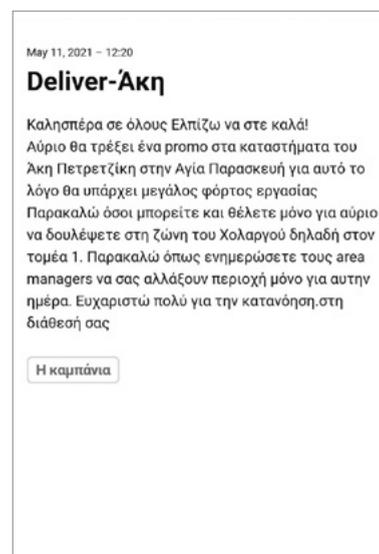
να προσφέρουν υπηρεσίες delivery. Έτσι, τον τελευταίο χρόνο είδαμε από συνοικιακούς φούρνους μέχρι κυριλέ εστιατόρια να λειτουργούν με ταχυδιανομή είτε ως μοναδικό τρόπο λειτουργίας είτε ως συμπλήρωμα στις υπάρχουσες παρεχόμενες υπηρεσίες. Και επειδή, προφανώς, όλοι αυτοί δεν βγήκαν στη γύρα να μοιράσουν διαφημιστικά φυλλάδια, δεν έφτιαξαν δικό τους eshop και κυρίως δεν ψήθηκαν πολύ για πρόσληψη διανομέων, εντάχθηκαν στις υπάρχουσες ψηφιακές πλατφόρμες παραγγελιών.

Οι ψηφιακές πλατφόρμες delivery στην Δύση έχουν μια σύντομη ιστορία περίπου δύο δεκαετιών, ενώ στην Ελλάδα έχουν αναπτυχθεί τα δέκα τελευταία χρόνια. Ξεκίνησαν είτε σαν startups που έπιασαν γρήγορα και στη συνέχεια εξαγοράστηκαν από μεγαλύτερους ομίλους (βλέπε E-food), είτε απευθείας από μεγάλες επιχειρήσεις που είδαν σημαντικές δυνατότητες κέρδους και επέκτειναν τις δραστηριότητες τους στον κλάδο του delivery (βλέπε Cosmote). Για να καταλάβουμε καλύτερα την πορεία του κύκλου εργασιών του κλάδου, ας δούμε ένα ενδεικτικό παράδειγμα. Η E-food - που είναι και η πρώτη τέτοια εταιρία στην Ελλάδα - το 2017 έχοντας ήδη 5 χρόνια παρουσίας, είχε 4.000 συνεργαζόμενα καταστήματα σε 50 πόλεις⁴. Σήμερα, με καθοριστικό το διάστημα των απαγορεύσεων, έχει πλέον περίπου 15.000 συνεργαζόμενα καταστήματα, ως επί τω πλείστον στην εστίαση. Από το 2018, η E-food (και η Wolt κ.ά.) προσλαμβάνουν διανομείς για όσα μαγαζιά θέλουν να μπουν στις πλατφόρμες χωρίς να επωμιστούν και το εργασιακό κόστος των διανομών, ενώ μέσα στην τωρινή συγκυρία, πολλά ήταν τα αφεντικά που απέλυσαν ή έβγαλαν σε αναστολή τις εργαζόμενες τους και

χρησιμοποίησαν τις διανομείς που τους προσέφεραν οι πλατφόρμες. Τα μαγαζιά αυτά στην E-food υπολογίζονται σε περίπου 2.400, ενώ άλλο τόσο υπολογίζεται ότι είναι το εργατικό δυναμικό της εταιρίας, η πλειοψηφία των οποίων είναι διανομείς.

Τι έχουμε ως εδώ; Ένας κλάδος με 80.000 επιχειρήσεις, κάποιες εκ των οποίων κλειστές λόγω εποχικότητας και βασιζόμενες μόνο στον τουρισμό, στρέφεται σχεδόν αποκλειστικά στο delivery. Μια εταιρία (και κάνα δυο ακόμα) συνεργάζονται με το 1/5 και παραπάνω του κλάδου. Ο βασικός τρόπος που βγάζουν κέρδος είναι παρακρατώντας ένα ποσοστό της χρηματικής συναλλαγής ανά παραγγελία, της τάξης του 15%-25%, και μια έξτρα χρέωση σε περίπτωση που παρέχουν τους διανομείς, ενώ υπάρχουν και επιμέρους τρόποι μέσω του προμοταρίσματος και της

διαφήμισης συγκεκριμένων καταστημάτων μέσα στην πλατφόρμα κ.λπ. Οι πελάτες-χρήστες της πλατφόρμας σήμερα ανέρχονται σε περίπου δύο εκατομμύρια, και συνυπολογίζοντας ότι το 2019 αναπτύχθηκε με ρυθμό 50%, τζιράροντας 43,2 εκ. ευρώ και με καθαρά κέρδη 16,8 εκ. ευρώ, φέτος παρουσίασε ακόμα μεγαλύτερη ανάπτυξη. Η ελληνική αγορά του delivery έχει έναν κύκλο εργασιών που φτάνει το 1,5 δις ευρώ, ενώ ο τζίρος που αντιστοιχεί στο online delivery φαγητού ανέρχεται σε 500 εκ. ευρώ. Αυτό σημαίνει ότι μία στις τρεις παραγγελίες γίνονται πλέον μέσω πλατφόρμας, γεγονός που με τα χρόνια θα παρουσιάσει αυξητική τάση. Να, λοιπόν, πώς μέσα στην κρίση δημιουργούνται οι όροι συγκεντροποίησης κεφαλαίου σε ένα συγκεκριμένο οικονομικό τομέα. Σε διεθνές επίπεδο τα έσοδα του online delivery τροφίμων υπολογίζονται σε 136 δις δολάρια με ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 7%. Τα περισσότερα από τα έσοδα εντοπίζονται στην Κίνα, εκεί που οι χρήστες των σχετικών πλατφορμών είναι πάνω από 2 δις⁵.

Αριστερά: Deliver-Άκη για τον/την πελάτη/ισσα.
Δεξιά: Deliver-Άκη για τον/την εργατή/τρια.

1. Η παγκόσμια καραντίνα έφερε στο Netflix σχεδόν 16 εκατομμύρια νέους συνδρομητές, εφημ. «Καθημερινή», 22-4-2020.
2. Η πολιτική οικονομία της πανδημίας (μέρος 3ο), περ. Traverso Antifa, τεύχος 4, Ιανουάριος 2021, σελ. 14.
3. Εστίαση: Προς λουκέτο το 50% - 1.000.000 εργαζόμενοι στον αέρα, εφημ. «Έθνος» 14-1-2021.
4. E-FOOD: Ο ηγέτης του online food delivery, 18-1-2017, διαθέσιμο στο cnn.gr.
5. Πέννυ Κούτρα, Στο 1,5 δις. ευρώ ο τζίρος του delivery στην Ελλάδα, 26-7-2020, διαθέσιμο στο news247.gr.

Στιγμιότυπο από την μοτοπορεία της Συνέλευσης Βάσης Οδηγών Δικύκλου (ΣΒΕΟΔ) στο πλαίσιο της καμπάνιας για την ένταξη του επαγγέλματός στα Βαρέα Ανθυγιεινά (24/04/2021). Για περισσότερα: www.sveod.gr.

συνεχόμενα περιοριστικά μέτρα κυκλοφορίας, το ψηφιακό εμπόριο και τα logistics γνώρισαν επίσης ραγδαία ανάπτυξη, με αποτέλεσμα οι εγχώριες επιχειρήσεις ταχυδιανομής να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους και σε άλλους κλάδους πέραν του φαγητού (π.χ. λιανική τροφίμων, φιλικά είδη, άνθη, βιβλία κ.ά). Wolt και E-food επεκτείνονται στο e-commerce προσβλέποντας στο τζίρο της αγοράς ψιλικών, ο οποίος υπολογίζεται στα 7 δις ευρώ⁶, και στον οποίο εμφανίζεται εξίσου μεγάλη συγκέντρωση κεφαλαίου σε συγκεκριμένες αλυσίδες. Η Delivery Hero, η γερμανική εταιρία στην οποία ανήκει η E-food, μέχρι τον Ιούνιο του 2020 είχε 150 τέτοια μικρά ευέλικτα logistics εντός του αστικού ιστού σε 19 από τις 41 χώρες δραστηριοποίησής της, τα οποία τον περασμένο Σεπτέμβριο είχαν φτάσει στα 254, ενώ μέχρι τώρα ο αριθμός αυτός έχει αυξηθεί

περισσότερο⁷.

Πλέον, λοιπόν, με τη χρήση μιας πλατφόρμας μπορεί κανείς να παραγγείλει από καφέ και μαναβικά μέχρι βιβλία, λουλούδια και cbd oil. Η εν λόγω ψηφιοποίηση της κατανάλωσης, όμως, προϋποθέτει και την ψηφιοποίηση της εργασίας που παρέχεται στον κλάδο, με έναν τρόπο που η τελευταία αλλάζει μορφή ενόσω ταυτόχρονα αυξάνεται ο έλεγχος των αφεντικών πάνω σε αυτή.

Αλλάζοντας το επάγγελμα

Μπορούμε να δούμε την ψηφιοποίηση της εργασίας ως ένα ακόμη στάδιο της τεχνολογικής εξέλιξης εντός του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, μέσα στον οποίο η ταξική πάλη στην πρωτόλεια μορφή της εμφανίζεται ως ανταγωνισμός για τον έλεγχο της παραγωγής. Υπό αυτό το πρίσμα μπορούμε να

εκλάβουμε τις νέες τεχνολογίες και τις νέες μεθόδους εργασίας ως αποτέλεσμα της προσπάθειας των αφεντικών να ανακτήσουν αυτόν τον έλεγχο από τα χέρια της εργατικής τάξης. Ας γίνουμε πιο συγκεκριμένοι, εστιάζοντας στην εργασία του κλάδου του delivery. Η εισαγωγή της ψηφιοποίησης στον τρόπο δουλειάς του διανομέα έχει πάνω από μια δεκαετία στην Ελλάδα. Ίσως το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η εισαγωγή του PDA στην εργασία των κούριερ, μέσω του οποίου η καθημερινή κίνηση του εργαζόμενου μπορούσε να καταγραφεί, να αναλυθεί και να αξιολογηθεί από τις εταιρίες μεταφορών σε συνάρτηση με την αποδοτικότητα, συντελώντας στην εντατικοποίηση της εργασίας. Την ίδια στιγμή τα smartphones, όντας πλέον προϊόν μαζικής και καθημερινής χρήσης, μέσω του GPS και των ηλεκτρονικών χαρτών αντικατέστησαν σταδιακά τους παλιούς χάρτινους χάρτες για τους επαγγελματίες οδηγούς. Το τελευταίο γεγονός δεν ήταν ζήτημα συγκυρίας. Η ευρεία χρήση αυτών των συσκευών σε επίπεδο καθημερινότητας υπήρξε αναγκαίος όρος για την ανάπτυξη του κλάδου των μεταφορών.

Η δυνατότητα χρήσης του ηλεκτρονικού χάρτη έδωσε την δυνατότητα για την διεύρυνση της ζώνης εργασίας του διανομέα. Μέχρι πρότινος η πιο βασική δεξιότητα του διανομέα δεν ήταν τόσο η ικανότητα οδήγησης δίκυκλου, όσο η γνώση της αστικής χωροταξίας. Συνήθως οι διανομείς δουλεύουν σε συγκεκριμένες περιοχές, και ανάλογα με τα χρόνια εργασίας αποκτούν εμπειρία πάνω στις ιδιαιτερότητες της κίνησης σε κάθε επιμέρους περιοχή. Παράλληλα, τα μαγαζιά που λειτουργούν σε συγκεκριμένες ζώνες έχουν σε μεγάλο βαθμό σταθερό πελατολόγιο. Όλα αυτά κάνουν σταδιακά τη χρήση χάρτη αχρείαστη. Ξέρεις ακριβώς που μένει ο τάδε πελάτης γιατί έχεις πάει δεκάδες φορές σπίτι του, ξέρεις ποιες διαδρομές έχουν τις περισσότερες λακούβες, ξέρεις ποιες μέρες και σε ποιους δρόμους έχει λαϊκή, τις ώρες που πήζουν συγκεκριμένοι δρόμοι, ποια διαδρομή έχει τα λιγότερα φανάρια κ.ο.κ.

Οι νέες πλατφόρμες delivery έχουν σαφή τάση διεύρυνσης έως κατάργη-

σης αυτών των ζωνών εργασίας. Επίσης, στο νέο ψηφιοποιημένο πλαίσιο, οι διανομείς δεν εξυπηρετούν το πελατολόγιο ενός μαγαζιού, αλλά εκατό τέτοιων. Αυτό καθιστά πολύ πιο δύσκολη την όποια εκμάθηση του αστικού χώρου με τον προηγούμενο εμπειρικό τρόπο, και κάνει το GPS και τον ηλεκτρονικό χάρτη απαραίτητο εργαλείο για την δουλειά. Δεν οδηγείς κοιτώντας πινακίδες, αλλά ακολουθώντας τις οδηγίες μιας εφαρμογής. Την ίδια στιγμή, το smartphone φτάνει να είναι εξίσου σημαντικό με το ίδιο το μπανάκι. Χωρίς αυτό δεν μπορείς να ξεκινήσεις την εργασία σου, δεν μπορείς να λάβεις τις παραγγελίες, δεν μπορείς να επικοινωνήσεις με την εταιρία στην οποία εργάζεσαι. «Χώρο» εργασίας, πλέον, αποτελεί και το application. Εκεί φαίνεται αν ξεκινάς την εργασία σου στο σωστό μέρος και χωρίς καθυστέρηση, αν αργείς να φτάσεις στο μαγαζί για να παραλάβεις παραγγελία ή αν λουφάρεις μετά την παράδοσή της, αν είσαι «αδικαιολόγητα σταματημένος» στο δρόμο, ενώ άτυπο έλεγχο υφίστασαι και από τους πελάτες που είναι σε θέση να βλέπουν το στίγμα σου στον ηλεκτρονικό χάρτη, καθώς πλησιάζεις προς το σημείο παράδοσης. Έχει ενδιαφέρον ότι η εργασία της διανομής για τις νέες πλατφόρμες φέρει αρχικά μια αύρα «ξεγνοιασιάς», με την έννοια ότι δεν έχεις την διαρκή τριβή και την άμεση πίεση που ασκείται από τα αφεντικά και τους προϊσταμένους όταν τους έχεις πάνω από το κεφάλι σου. Γρήγορα, όμως, γίνεται αντιληπτή η πίεση και η εντατικοποίηση που αναπαράγεται μέσω του application.

Οι πλατφόρμες αποτελούν, διεθνώς, ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα ελαστικής εργασίας, καθώς τις πιο πολλές φορές οι εταιρίες συνάπτουν σχέση «συνεργασίας» με τους διανομείς την ίδια ώρα που είναι τουλάχιστον οφθαλμοφανής η εξαρτημένη σχέση της εργασίας⁸. Αυτό συνεπάγεται την κατάργηση του μισθού και την πληρωμή με το κομμάτι, τα ασταθή και ευέλικτα ωράρια και την εντατικοποίηση της δουλειάς. Ακόμα και εταιρίες που πληρώνουν τους διανομείς με την ώρα, έχουν σαφή τάση ελαστικοποίησης της εργασιακής σχέσης, για παράδειγμα μέσω της τακτικής των

6. Στέλιος Μορφίδης, Παμίνος Κυρκίνης: *Τα 7 δις. ευρώ της μικρής λιανικής ο νέος στόχος του e-food*, 9-2-2021, διαθέσιμο στο newmoney.gr.

7. Στέφανος Τσουλάκης, *Σύγκρουση της Wolt με την E-food στη διανομή των ειδών σούπερ μάρκετ*, 19-3-2021, διαθέσιμο στο businessdaily.gr.

8. Το «νέο» εργασιακό μοντέλο που εισάγουν οι πλατφόρμες πατάει πολύ στην απουσία σαφούς θεσμικού πλαισίου, κάτι που διαμορφώνεται αυτό το διάστημα στην Ελλάδα, αλλά και διεθνώς. Βλ. Χριστίνα Κοψίνη, *Το 2021 η Οδηγία για τις πλατφόρμες*, *Εφημερίδα των Συντακτών* 7-12-2020 και typosthes.gr (27/4/2021), *Εργαζόμενοι delivery: Τι αλλαγές φέρνει το νέο νομοσχέδιο*.

προσλήψεων σε εργολαβικές εταιρίες και με ολιγόμηνες συμβάσεις που διαρκώς ανανεώνονται. Στην παρούσα συγκυρία πολλές εργάτριες και εργάτες στράφηκαν στην εύρεση εργασίας σ' αυτές τις πλατφόρμες, πολλές φορές δουλεύοντας ως διανομείς για πρώτη φορά, είτε ως συμπλήρωμα σε άλλη εργασία είτε ως κύρια δουλειά. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι όροι εργασίας και οι απολαβές στις μεγάλες εταιρίες delivery θεωρούνται από πολλούς (και το προμοτάρουν και οι ίδιες οι εταιρίες) ως εργασιακός παράδεισος, γεγονός ενδεικτικό από την άλλη του πόσο καλύτερα είναι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις της εστίασης.

Με βάση όσα είδαμε παραπάνω μπορούμε να επιστημονούμε κάποιες βασικές μετατοπίσεις. Έχουμε ένα επάγγελμα που εμφανίζεται δειλά τη δεκαετία του 1980 και με τα χρόνια αρχίζει και μαζικοποιείται, όσο οι μεταφορές εμπορευμάτων εντός της μητρόπολης αποκτούν όλο και μεγαλύτερη καπιταλιστική σημασία. Οι εργάτριες του επαγγέλματος που ασχολούνται με τη διανομή φαγητού εργάζονται κατά κύριο λόγο σε μικρά μαγαζιά, που -κατά πλειοψηφία- λέξεις όπως ένσημα, δώρα κ.λπ. δεν τα έχουν ούτε ακουστά. Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, το επάγγελμα αποκτά κοινωνική και θεσμική⁹ ορατότητα. Η τωρινή περίοδος των μαζικών απαγορεύσεων και των αναστολών εργασίας προσέδωσε μεγαλύτερη κεντρικότητα στον κλάδο και τον μαζικοποίησε ακόμα περισσότερο. Ταυτόχρονα, οι πλατφόρμες delivery αναπτύχθηκαν ραγδαία, συγκεντρώνοντας και μεγάλο αριθμό εργατών του κλάδου. Αυτό σημαίνει ότι ένα εργατικό υποκείμενο μέχρι πρότινος πολυδιασπασμένο σε μικρά κότερα, πλέον βρίσκεται κατά χιλιάδες να δουλεύει μαζικοποιημένα στις νέες ψηφιακές πλατφόρμες. Η ψηφιοποίηση της δουλειάς του/της διανομέα εντείνεται όλο και περισσότερο, με αποτέλεσμα η διαμόρφωση του τρόπου εργασίας της να είναι όλο και λιγότερο στο χέρι του/της και να υφίσταται συνεχείς τροποποιήσεις, με βάση τις αλλαγές του αλγόριθμου της πλατφόρμας. Οι παλιές μέθοδοι μοριακής ή συλλογικής εναντίωσης στην οργάνωση της εργασίας βρίσκονται κάτω

από ψηφιακή επιτήρηση και την ανάγκη να προσαρμοστούν σε νέα κάθε φορά ποσοτικά δεδομένα. Αυτή η νέα μορφή ελέγχου, όμως, δεν δύναται να εξαλείψει την εργατική αρνητικότητα. Αντίθετα, ο αλγόριθμος και όλη η οργάνωση της εργασίας μέσα στην πλατφόρμα βρίσκεται υπό συνεχή τροποποίηση προσπαθώντας να απαντήσει στην προλεταριακή επινοτικότητα για τον καθορισμό του τρόπου και του ρυθμού εργασίας.

Βάζουμε, εδώ, μια άνω τελεία γνωρίζοντας πως πιάσαμε το ζήτημα μερικά. Ούτως ή άλλως, η παραπάνω διαδικασία βρίσκεται μόνο στην αρχή της. Για του λόγου το αληθές, πρόσφατα ο Παμίνος Κυρίνης, ceo της Efood, δήλωσε:

«Το όραμά μας είναι να γίνουμε η μεγαλύτερη on demand shopping υπηρεσία στην Ελλάδα με προσήλωσή στην παροχή γρήγορης και ποιοτικής εμπειρίας delivery. Οι Έλληνες καταναλωτές έχουν πλέον αφομοιώσει στην καθημερινότητά τους τη συνήθεια του online delivery φαγητού, έχουν εκπαιδευτεί σε έναν βαθμό, και αυτό είναι μόνο το θεμέλιο για να χτίσουμε μια νέα κουλτούρα για το delivery στη σύγχρονη εποχή. Αυτά για τώρα, μέχρι να έρθουν οι παραγγελίες με drones!»¹⁰.

9. Αυτό συμβαίνει τόσο λόγω της μαζικοποίησής του, όσο και μετά από μια σειρά απεργιών και συνδικαλιστικών δράσεων που είχαν ως αποτέλεσμα την ψήφιση του νόμου 4611/2019, που για πρώτη φορά υποχρεώνει τα αφεντικά να παρέχουν τα έξοδα για μέσα ατομικής προστασίας, σέρβις και καύσιμα του δικύκλου. Για περισσότερα βλ. <https://sveod.gr/?p=2290>.

10. Στέλιος Μορφίδης, Παμίνος Κυρίνης (efood): Το απόλυτο success story στο online delivery, 24-10-2020, διαθέσιμο στο newmoney.gr.

11. Merrit Roe Smith, *Η πολιτική οικονομία της λούφας, στο Οι μάστορες, ο εργατικός έλεγχος πριν τον φορντισμό, Λέσχη κατασκόπων του 21ου αιώνα, 2007, σελ. 17.*

12. David Montgomery, *Ο εργατικός έλεγχος, στο Οι μάστορες, ό.π., σελ. 39.*

13. Ρομπέρτ Λινάρ, *Ο εγκατεστημένος, Λέσχη κατασκόπων του 21ου αιώνα, 2004, σελ. 81 (β' έκδ. 2019).*

Αποσπάσματα από την τεχνολογική αναδιάρθρωση της παραγωγής τον 19ο και 20ο αι.

Το ζήτημα της κριτικής (έμπρακτης και θεωρητικής) στις νέες τεχνολογίες που μπαίνουν στην εργασία εμφανίζεται την ίδια στιγμή που οι τεχνολογίες αυτές βρίσκουν εφαρμογή στην καπιταλιστική παραγωγή. Ο Merrit Roe Smith, αναφερόμενος στο ζήτημα στην Αμερική του 19ου αι., έγραψε σχετικά: «Πράγματι, καθώς τα εργοστάσια, οι σιδηρόδρομοι και άλλα συστήματα έντασης κεφαλαίου έρχονταν στο προσκήνιο, οι χειροτεχνικές μέθοδοι του μάστορα υποχωρούσαν. Πανάκριβες συστάδες εξειδικευμένων μηχανών, απρόσιτες για τους περισσότερους απλούς μάστορες, έπαιρναν τη θέση των απλών εργαλείων της δουλειάς και, όπως υποστηρίζουν οι ιστορικοί, οι εργατικές ικανότητες "ενσωματώνονταν" στις μηχανές. Αν και οι πιο πρόσφατες έρευνες έχουν θέσει υπό αμφισβήτηση ορισμένες όψεις της συγκεκριμένης αντίληψης, παραμένει γεγονός πως η υποχώρηση της ατομικής κατοχής των εργαλείων είχε ορισμένες σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις. Στην ουσία, σήμαινε πως οι άνθρωποι όλο και περισσότερο αναγκάζονταν να δουλεύουν για εργοδότες οι οποίοι κατείχαν τα εργαλεία της παραγωγής και επέμεναν να υπαγορεύουν το πώς, πότε και πού θα έπρεπε να εκτελεστεί η εργασία... Κατ' αυτόν τον τρόπο, το ζήτημα του ελέγχου της παραγωγής έγινε η βασικότερη από τις αντιπαραθέσεις που διέτρεχαν τον βιομηχανικό κόσμο του 19ου αιώνα. Για τους μεγαλοβιομήχανους το ζήτημα ήταν μάλλον ξεκάθαρο. Από τη δική τους σκοπιά, εφόσον το κεφάλαιο βρισκόταν στην κατοχή τους, ήταν δικαίωμά τους, και μάλιστα νομικά κατοχυρωμένο, να αποφασίσουν πώς θα το εκμεταλλευτούν. Η θέση των εργατών, από την άλλη μεριά, ήταν λιγότερο ξεκάθαρη. Από την δική τους σκοπιά, δεν υπήρχε ένας και μοναδικός "έλεγχος της παραγωγής", αλλά διάφοροι βαθμοί ελέγχου της παραγωγής. Τα πάντα ήταν ζήτημα της διαπραγματευτικής δύναμης του εργάτη.»¹¹

Στο ίδιο πλαίσιο, ο David Montgomery, έγραφε πως: «Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ότι ο εργατικός έλεγχος της παραγωγής δεν ήταν μια σταθερή κατάσταση που υπήρξε σε κάποιον συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, αλλά μια πάλη, μια μακρόχρονη μάχη στο εσωτερικό της βιομηχανικής ζωής, η οποία εμφανίστηκε με μια ποικιλία μορφών. Αυτές οι μορφές θα μπορούσαν εκληφθούν σαν τα διαδοχικά στάδια μιας ιστορικής εξέλιξης, αν και θα πρέπει να έχουμε πάντα στο μυαλό μας ότι πρόκειται για στάδια που αλληλοεπικαλύπτονται χρονικά για διάφορους βιομηχανικούς κλάδους, ή ακόμα και συνυπήρχαν στο εσωτερικό του ίδιου κλάδου, καθώς και ότι κάθε επόμενο στάδιο ενσωμάτωνε το προηγούμενο αντί να το αντικαθιστά.»¹²

Ας μεταφερθούμε τώρα από την Αμερική του 19ου αι. στην Ευρώπη του 1968. Εκεί, ο Ρομπέρτ Λινάρ, όντας «εγκατεστημένος» στο εργοστάσιο της Σιτροέν, αναφέρεται στον Ντεμαρσύ, έναν «τεχνίτη, σχεδόν καλλιτέχνη» του τμήματος συγκόλλησης και στον πάγκο εργασίας του: «Αυτόν τον αυτοσχέδιο πάγκο τον έχει κατασκευάσει μόνος του, τον έχει αλλάξει, μεταμορφώσει, συμπληρώσει. Τώρα έχει γίνει ένα μ' αυτόν, και ξέρει απέξω τις δυνατότητές του: δύο στροφές της βίδας από δω, τρεις στροφές το παξιμάδι από κει, μια σφήνα δυο δόντια πιο πάνω, μια κλίση που αλλάζει λίγες μοίρες και η πόρτα παρουσιάζεται ακριβώς όπως χρειάζεται για να μπορεί να την κολλήσει...». Μέχρι που εμφανίζεται το τμήμα οργάνωσης της εργασίας για να εφαρμόσει την «ορθολογικοποίηση» της παραγωγής στο εργοστάσιο. Ο παλιός πάγκος πετιέται και αντικαθίσταται από έναν καινούριο. «Ένας συμπαγής μεταλλικός κύβος που πάνω του βρίσκεται ένα κεκλιμένο επίπεδο για να τοποθετούνται οι πόρτες. Δύο μέγγενες στις πλευρές για να τις σφηνώνει. Κι αυτό είναι όλο. Το κεκλιμένο επίπεδο είναι ενιαίο, από συμπαγές μέταλλο. Δεν υπάρχει καμιά απ' αυτές τις τρύπες, τα περάσματα, που επέτρεπαν στον Ντεμαρσύ να δουλεύει από πάνω, από κάτω, από το πλάι, χωρίς να χρειάζεται ν' αλλάξει θέση στην πόρτα... ο ρυθμός του Ντεμαρσύ έχει σπάσει, η μέθοδος δουλειάς του έχει αποδιοργανωθεί... δεν υπάρχει πια δυνατότητα να δουλέψει όπως συνήθιζε... με τον καινούριο πάγκο χρειάζεται για κάθε πόρτα, τουλάχιστον μισό χρόνο παραπάνω από πριν.»¹³